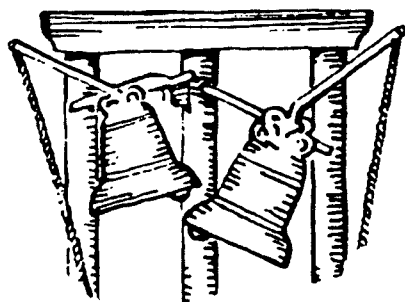

PRAŽSKÉ ZVONY

Ludmila Kybalová,
Radek Lunga, Petr Vácha

OBSAH

Poznámka k prvnímu vydání	5
Poznámka k druhému vydání	5
Úvod	8
Z historie zvonů	11
O výrobě zvonů	19
O pražských zvonech a zvonařích	
Zvony legend a kronik	34
Od nejstarších dochovaných památek do poloviny 16. století	41
Rozkvět pražského zvonařství v 16. století	55
Pražské zvonařství v době pobělohorské	77
Pražské zvony doznívajícího baroka	87
Zvony 19. a 20. století	93
Na závěr	105
Příloha – Instrukce pražských zvoníků	107
Poznámky	111
Soupis pražských zvonů	118
Zprávy o zvonech, zvonících a zvonících u kostelů zrušených	330
Prameny a literatura	332
Seznam vyobrazení	338
Rejstřík lokalit	345
Rejstřík zvonařů a zvonařských dílen	347

SEZNAM VYOBRAZENÍ

- Frontispis:* Detail z deskového obrazu Smrt Panny Marie. Čechy, kolem roku 1345. Obraz pochází z tvrze v Košátkách (okr. Mladá Boleslav), od roku 1952 uložen v Museum of Fine Arts, Boston, USA. Podle: Matějček, A., Česká malba gotická. Praha 1938, s. 40 obrazové části
- Kap. Z historie zvonů:* Mnich zvonící k modlitbě, iluminace ze středověkého rukopisu (Handbuch der Mendelschen Zwölfbrüderstiftung Nürnberg, Nürnberg – Stadtbibliothek). Podle: Kramer, K., Glocken in Geschichte und Gegenwart, Band I. Karlsruhe 1986, s. 10
- Kap. O výrobě zvonů:* Zvonařská dílna, dřevořez Josta Ammana z roku 1568. Podle: Das Ständebuch –114 Holzschnitte von Jost Amman mit Reimen von Hans Sachs, Leipzig 1568 (Insel Bücherei No. 133)
- Kap. O pražských zvonech a zvonařích:* Pohled na Prahu. Dřevořez M. Wolgemuta či W. Pleydenwurffa z Liber Chronicarum Hartmanna Schedela, Norimberk 1493
- Kap. Zvony legend a kronik:* Zvoník při zvonění, grafika podle nástěnné malby z kostela sv. Mikuláše v Möllnu, zhotovené kolem roku 1400. Podle: Kramer, K., Glocken in Geschichte und Gegenwart, Band I. Karlsruhe 1986, s. 72
- Kap. Od nejstarších dochovaných památek do poloviny 16. století:* Zvony doprovázejí uvítání knížete Břetislava Jitkou ze Schweinfurthu. Iluminace v latinské verzi Kroniky tzv. Dalimila, vytvořené ve 14. století v Itálii. Národní knihovna v Praze, oddělení rukopisů a starých tisků
- Kap. Rozkvět pražského zvonařství v 16. století:* Pražský hrad a Malá Strana roku 1562. Výřez z dřevořezu J. Kozla a M. Peterleho. Podle: Wirth, Z., Praha v obrazech pěti století. Praha 1932, tab. 2
- Kap. Pražské zvonařství v době pobělohorské:* Pohled na Hradčany. Výřez z kolorované perokresby Václava Hollara z roku 1636. Podle: Denkstein, V., Václav Hollar – kresby. Praha 1978, tab. VII
- Kap. Pražské zvony doznívajícího baroka:* Pohled na Prahu z Petřína, Bedřich Bernard Werner, kolem roku 1740. Podle: Hlavsa, V. – Vančura, J., Malá Strana – Menší Město pražské. Praha 1983, s. 111
- Kap. Zvony 19. a 20. století:* Pohled z hlavní věže chrámu sv. Víta. Dřevoryt Karla Vika z roku 1926. Podle: Borovský, J. – Borovská, N., Karel Vik. Popisný seznam grafického díla. Praha 1955, obr. 37

Obr. 1. Zvonečky na rouchu starozákonního velekněze. Překresleno podle iluminace v Nicolai de Lira: Super Pentateuchum

- Obr. 2. Král David hrající na cimbály. Překresleno podle iluminace v Liber Choralis (Wien, Nationalbibliothek, Cod. MS 1813)
- Obr. 3. Základní míry a součásti zvonu. Podle: Kramer, K. Glocken in Geschichte und Gegenwart, Karlsruhe 1986, s. 109
- Obr. 4. Křičkův nákres zvonového žebra. Podle: Vavřinec Křička z Bítvyšky, Návod k lití a přípravě děl, kulí, hmoždířů, zvonů, konví ke zvedání vody, k vodotryskům a podobně četnými kresbami opatřený (ed. F. Píšek), Praha 1947, obr. 57
- Obr. 5. Křičkovy nákresy zvonových žebber. Podle: Vavřinec Křička z Bítvyšky, Návod k lití..., obr. 59
- Obr. 6. Základ konstrukce zvonu. Obr. 6–10 a 12–13 reprodukovány podle: H. Schuster, Die Herstellung der Glocke, Deutsche Kunst und Denkmalpflege, 1944, 16, s. 17–27
- Obr. 7. A – jádro vyzdéné podle šablony; B – hotové jádro, vykroužené a uhlazené podle šablony
- Obr. 8. A – formování falešného zvonu; B – hotový zvon s nápisem
- Obr. 9. A – hotový plášť, šablona je odstraněna; B – plášť stažený svíslými a podélnými železnými pásy
- Obr. 10. A – vyzvednutí pláště pro vypálení vnitřní píčkou; B – průřez jádrem a pláštěm: falešný zvon je rozbit a odstraněn, jádro vyplněno, závěs srdce vsazen
- Obr. 11. Průřez zvonovou formou připravenou k odlévání. Podle: Vavřinec Křička z Bítvyšky, Návod k lití... s. 44 (náčrtek VI)
- Obr. 12. Vyobrazení staršího způsobu odlévání zvonu podle mnicha Theofila (kolem roku 1125) – lavice k formování zvonu
- Obr. 13. Lavice k formování zvonu podle Theofila (průřez)
- Obr. 14. Kurtoazní scéna doprovázená zvoněním. Iluminace z Manesského rukopisu, vytvořené kolem roku 1325, nyní v Universitätsbibliothek Heidelberg. Podle: Walter, I., Codex Manesse, Frankfurt am Main, 1988, tab. 122
- Obr. 15. Zvon „Kateřina“ z roku 1475 od Jeronýma Pražského v kostele Nanebevzetí Panny Marie na Strahově. Foto Ladislav Neubert
- Obr. 16. Reliéf sv. Bartoloměje nebo sv. Štěpána a sv. Vavřince na zvonu mistra Jiřího ve zvonici u kostela sv. Štěpána. Foto Ladislav Neubert
- Obr. 17. Výzdoba horní části zvonu z roku 1506 v kostele sv. Havla. Nápis a reliéf sv. Matěje. Foto Petr Vácha
- Obr. 18. Medailón se symbolem evangelisty Matouše (anděl) a reliéf sv. Jiří na zvonu z roku 1540 od mistra Ondřeje ve zvonici u kostela sv. Vojtěcha. Foto Ladislav Neubert
- Obr. 19. Medailóny se symboly evangelistů na svatovítském zvonu „Václav“ od mistrů Ondřeje a Matěje. Foto Radek Lunga
- Obr. 20. Reliéfy sv. Ludmily a sv. Vojtěcha na zvonu mistra Stanislava z roku 1545 ve zvonici u kostela sv. Vojtěcha. Foto Ladislav Neubert
- Obr. 21. Detail výzdoby horní části svatovítského zvonu „Jan Křtitel“ od mistra Stanislava. Foto Petr Vácha
- Obr. 22. Část textu o výrobě zvonů, děl, hmoždířů a jiných věcí z mědi, mosazi nebo zvonoviny ze spisu Vavřince Křičky. Podle: Vavřinec Křička z Bítvyšky, Návod k lití..., obr. 74
- Obr. 23. Křičkův nákres zvonu s vysvětlujícím komentářem o formování zvonu. Podle: Vavřinec Křička z Bítvyšky, Návod k lití..., obr. 62

- Obr. 24. Srovnání výjevu Zvěstování na Dürerově dřevorezu z cyklu Život Panny Marie z doby kolem roku 1504 (A) a na svatovítském zvonu „Zikmund“ (B). Foto Ladislav Neubert
- Obr. 25. Srovnání výjevu Nejsvětější Trojice na Dürerově dřevorezu z roku 1511 (A) a na svatovítském zvonu „Zikmund“ (B). Foto Ladislav Neubert
- Obr. 26. Horní část svatovítského zvonu „Zikmund“. Koruna s maskarony, pás akantových listů a vlys s Vražděním neviňátek. Foto Ladislav Neubert
- Obr. 27. Donátorská scéna na svatovítském zvonu „Zikmund“. Císař Ferdinand I. a jeho manželka Anna adorují ukřižovaného Krista. Foto Ladislav Neubert
- Obr. 28. Medaile otištěné na plášti týnského zvonu od Tomáše Jaroše. A – Dvanáctiletý Ježíš v chrámu; B – erb Jakuba Granovského z Granova; C – erb Viléma Trčky z Lipy a na Veliši; D – Poslední večeře Páně; E – portrétní medailón Jakuba Granovského z Granova; F – erb Jakuba Kočky z Kocenštejna. Foto Ladislav Neubert
- Obr. 29. Portrétní medailón a šlechtický erb Brikcího z Cinperka, objevující se na jeho zvonech
- Obr. 30. Zvonařské erby v klenbě ambitu Emauzského kláštera. A – Brikcí z Cinperka; B – Voršila Frelichová. Foto Radek Lunga
- Obr. 31. Petr Codicill z Tulechova: Svatební píseň pro Brikcího mladšího k 16. květnu 1588. Národní knihovna v Praze, oddělení rukopisů a starých tisků
- Obr. 32. Autorská signatura na Brikcího zvonu z roku 1559 v kostele Nejsvětější Trojice v Podskalí (frotáž)
- Obr. 33. Brikcího zvon z roku 1559 z kostela Nejsvětější Trojice v Podskalí. Foto Ladislav Neubert
- Obr. 34. Zvon Brikcího z Cinperka z roku 1584 v kostele sv. Petra a Pavla na Vyšehradě. Foto Ladislav Neubert
- Obr. 35. Assumpta (Panna Maria Nanebevzatá). Detail výzdoby svatovítského zvonu „Josef“ od Martina Hillgera z roku 1602. Foto Ladislav Neubert
- Obr. 36. Figurální a ornamentální pás v horní části zvonu Baltazara Hoffmana z roku 1611 z kostela sv. Vojtěcha. Foto Ladislav Neubert
- Obr. 37. Reliéf Kalvárie a autorská signatura na zvonu Baltazara Hoffmana z roku 1621 v kostele sv. Petra a Pavla na Vyšehradě. Foto Ladislav Neubert
- Obr. 38. Výzdoba a nápis v horní části zvonu „Augustin“ z roku 1652 od Leonharda Löwa v kostele sv. Tomáše. Foto Ladislav Neubert
- Obr. 39. Zvon „Norbert“ z roku 1673 od Mikuláše Löwa v kostele Nanebevzetí Panny Marie na Strahově. A – přední strana s reliéfem sv. Norberta; B – protější strana s dvouramenným křížem. Foto Ladislav Neubert
- Obr. 40. Zvon „Petr“ z roku 1701 od Mikuláše Löwa ml. v kostele sv. Petra na Poříčí. Foto Ladislav Neubert
- Obr. 41. Detail výzdoby a nápisů v horní části zvonu „Petr“ u Sv. Petra na Poříčí. Foto Ladislav Neubert
- Obr. 42. Grafické ornamentální předlohy pro barokní zvony. Podle: Berliner, R., Ornamentale Vorlageblätter des 15. bis 18. Jahrhunderts, Leipzig 1925–1926
- Obr. 43. Reliéfy ze zvonu z roku 1687 od Jana Pricqueye v kostele sv. Ignáce (frotáž).
- Obr. 44. Zvon „Apolinář“ z roku 1767 od Jana Jiřího Kühnera v kostele sv. Apolináře. Foto Ladislav Neubert
- Obr. 45. Koruna Kühnerova zvonu v kostele sv. Apolináře. Foto Ladislav Neubert

- Obr. 46. Reliéf svatého Apolináře na Kühnerově zvonu z kostela sv. Apolináře. Foto Ladislav Neubert
- Obr. 47. Velký zvon z Emauzského kláštera při rekvizici v I. světové válce. Foto z archivu Libora Ernesta
- Obr. 48. Odvoz zvonů kostela sv. Václava na Smíchově při rekvizici v I. světové válce. Foto z archivu Libora Ernesta
- Obr. 49. Největší zvon z kostela sv. Ludmily při rekvizici v I. světové válce. Foto z archivu Libora Ernesta
- Obr. 50. Svěcení čtyř nových zvonů od chomutovského zvonaře Richarda Herolda 4. listopadu 1928 před Emauzským klášterem
- Obr. 51. Zvon Oktáva Wintera z roku 1923 v lucerně věže kostela sv. Mikuláše ve Vršovicích. Foto Petr Vácha
- Obr. 52. Zvony rekvírované v II. světové válce. Fotografováno na centrálním shromaždišti v Praze na Maninách, celkový pohled
- Obr. 53. Zvony rekvírované v II. světové válce, fotografované na shromaždišti v Praze na Maninách
- Obr. 54. Zvony rekvírované v II. světové válce, fotografované na shromaždišti v Praze na Maninách
- Obr. 55. Nakládání rekvírovaného zvonu na loď směřující do Hamburku
- Obr. 56. Nápis na Brikcího zvonu z roku 1572 v kostele sv. Antonína (frotáž)
- Obr. 57. Výzdoba dolního okraje zvonu z roku 1767 od Jana Jiřího Kühnera v kostele sv. Apolináře. Foto Ladislav Neubert
- Obr. 58. Odvoz zvonů kostela sv. Apolináře a kláštera na Karlově při rekvizici v I. světové válce. Sběrka fotografií Muzea hl. m. Prahy
- Obr. 59. Zvon přelítý Karlem Bellmannem roku 1857 z kostela sv. Apolináře při rekvizici v I. světové válce. Sběrka fotografií Muzea hl. m. Prahy
- Obr. 60. Bellmannův zvon z roku 1846 v kostele sv. Ducha, určený k rekvizici. Sběrka fotografií Muzea hl. m. Prahy
- Obr. 61. Nejsvětější Svátost s anděly na Löwově zvonu z roku 1706 v kostele sv. Ducha (frotáž)
- Obr. 62. Zvon z roku 1663 od Mikuláše Löwa z kostela sv. Fabiána a Šebestiána v Liboci při rekvírování v I. světové válce. Foto z archivu Libora Ernesta
- Obr. 63. Reliéfy sv. Petra a sv. Pavla na přelitém zvonu z roku 1887 od Josefa Diepoldta z křižovnického kostela sv. Františka (frotáž ze sádrového odlitku)
- Obr. 64. Zvon z roku 1506 v kostele sv. Havla s hlavou ozdobenou věncem růží (50. léta 20. století). Foto Ladislav Neubert
- Obr. 65. Zvon kostela sv. Havla přelítý roku 1895 Arnoštem Diepoldtem, fotografovaný při rekvizici v roce 1916. Sběrka fotografií Muzea hl. m. Prahy
- Obr. 66A. Zvon z roku 1455 v kostele sv. Havla (50. léta 20. století). Foto Ladislav Neubert
- Obr. 66B. Zvon z roku 1455 v kostele sv. Havla. Detail koruny, čepce a výzdoby nahoře. Foto Petr Vácha
- Obr. 67. Zvonařská značka Jana Pricqueye na zvonu z roku 1687 v kostele sv. Ignáce (frotáž)
- Obr. 68. Reliéf sv. Ludmily na Pricqueyově zvonu z roku 1689 z kostela sv. Jakuba (frotáž)
- Obr. 69A, B. Zvon z kostela sv. Jakuba přelítý roku 1913 Arnoštem Diepoldtem, fotografovaný při rekvizici v roce 1916. Sběrka fotografií Muzea hl. m. Prahy

- Obr. 70. Grassmayrův zvon „Václav“ z roku 1897 z kostela sv. Jana Nepomuckého na Skalce (vlevo). Vpravo Bellmannův zvonek z poloviny 19. století. Sběrka fotografií Muzea hl. m. Prahy
- Obr. 71. Zvon z roku 1744 od Valentina Lissiacka v kostele sv. Jana na Skalce. Foto Ladislav Neubert
- Obr. 72. Nápis na Jeronýmově zvonu z roku 1487 v kostele sv. Jiljí (frotáž)
- Obr. 73. Bellmannův zvon z roku 1831 u Sv. Jiljí, fotografovaný před rekvizicí v roce 1916. Sběrka fotografií Muzea hl. m. Prahy
- Obr. 74. Sanktusové zvony kostela sv. Jiljí rekvírované v I. světové válce. Sběrka fotografií Muzea hl. m. Prahy
- Obr. 75. Tři Heroldovy zvony z kostela sv. Jindřicha z roku 1927, rekvírované v II. světové válce, fotografované na shromaždišti zvonů v Praze na Maninách
- Obr. 76. Tabulka s autorskou signaturou na Jarošově zvonu z roku 1550 ze Sv. Jiří (frotáž)
- Obr. 77. Heroldovy zvony z roku 1925 z kostela sv. Ludmily na Vinohradech (v pozadí), rekvírované v II. světové válce, fotografované na shromaždišti zvonů v Praze na Maninách
- Obr. 78. Zvony z kostela Panny Marie na Slupi (u alžbětinek), fotografované při rekvizici roku 1916. Sběrka fotografií Muzea hl. m. Prahy
- Obr. 79. Zvon „Josef“ z roku 1928 od Richarda Herolda ulitý pro Emauzský klášter. Pohled zřepředu a zezadu
- Obr. 80. Část nápisu a reliéf sv. Matěje na zvonu z roku 1534 z dílny mistra Bartoloměje zavěšeném v kostele Panny Marie pod řetězem (frotáž)
- Obr. 81. Strahovský Löwův zvon „Michael“ z roku 1689, fotografovaný při rekvizici v roce 1916. Pohled zřepředu a zezadu. Sběrka fotografií Muzea hl. m. Prahy
- Obr. 82. Strahovský Löwův zvon „Norbert“ z roku 1673 při rekvizici v I. světové válce. Foto z archivu Libora Ernesta
- Obr. 83. Nápis na Jeronýmově zvonu z roku 1475 v kostele Nanebevzetí Panny Marie na Strahově (frotáž)
- Obr. 84 vlevo. Zvon „Marie“ z roku 1553 od Tomáše Jaroše v kostele Panny Marie před Týnem. Detail horní části (před restaurováním). Foto Ladislav Neubert
- Obr. 84 vpravo. Zvěstování Panně Marii na Jarošově zvonu z roku 1553 v kostele Panny Marie před Týnem (před restaurováním). Foto Ladislav Neubert
- Obr. 85. Autorská signatura na löfflerovském zvonu z roku 1593 z kostela Panny Marie u kajetánů, přeneseného roku 1962 do Chotýšan (frotáž)
- Obr. 86. Reliéf sv. Jana Evangelisty na zvonu od rodiny Manouškovy z roku 1981 u Panny Marie Vítězné (frotáž). Autorka ak. mal. Květoslava Manoušková-Mašková
- Obr. 87. Anonymní zvon z roku 1482 v kostele sv. Michaela Archanděla v Podolí. Foto Ladislav Neubert
- Obr. 88. Brikcího zvon z roku 1576 ve věži u kostela sv. Mikuláše na Malé Straně. Foto Ladislav Neubert
- Obr. 89. Zvonařská značka Jana Jiřího Kühnera z roku 1753 na fragmentu cimbálu z malostranského kostela sv. Mikuláše (frotáž)
- Obr. 90. Dva ruské zvony u staroměstského Sv. Mikuláše, fotografované před rekvizicí v roce 1916. Sběrka fotografií Muzea hl. m. Prahy
- Obr. 91A. Bartolomějův zvon z roku 1511 v kostele sv. Mikuláše ve Vršovcích. Detail horní části a nápisu. Foto Petr Vácha

- Obr. 91B. Reliéf sv. Petra na zvonu u Sv. Mikuláše ve Vršovicích (frotáž)
- Obr. 92. Zvon z roku 1691 od Mikuláše Löwa z kostela Narození Páně v Loretě, fotografovaný při rekvizici v roce 1916. Pohled zepředu a zezadu. Sběrka fotografií Muzea hl. m. Prahy
- Obr. 93. Brikcího zvon z roku 1563 ve věži Novoměstské radnice. Foto Petr Vácha
- Obr. 94A. Bartolomějův zvon z roku 1505 zavěšený ve zvonici u kostela sv. Pankráce v Nuslích. Foto Petr Vácha
- Obr. 94B. Nápis v gotické minuskuli na zvonu u Sv. Pankráce v Nuslích (frotáž)
- Obr. 95. Dva zvony z roku 1926, připravené ve zvonařské dílně Oktáva Wintera po zkolaudování k dodání do kostela sv. Pankráce. Příležitostná pohlednice
- Obr. 96. Reliéf sv. Prokopa na zvonu od rodiny Dytrychovy z roku 1981 u Sv. Prokopa na Žižkově (frotáž). Autor ak. soch. Otmar Oliva
- Obr. 97. Reliéf Panny Marie na zvonu od rodiny Manouškovy z roku 1992 v kostele Nejsvětějšího Srdce Páně (frotáž). Autorka ak. mal. Květoslava Manoušková-Mašková
- Obr. 98. Nápis z fragmentu zvonu z roku 1313 ze Staroměstské radnice (frotáž)
- Obr. 99. Zvon mistra Jiřího z roku 1490 zavěšený ve zvonici u kostela sv. Štěpána. Foto Radek Lunga
- Obr. 100. Svatoštěpánský zvon „Maria“ přelitý roku 1878 Josefem Diepoldtem, fotografovaný při rekvizici v roce 1916. Pohled zepředu a zezadu. Sběrka fotografií Muzea hl. m. Prahy
- Obr. 101. Zvonek (klekáníček) z kostela sv. Štěpána, přelitý roku 1890 Josefem Diepoldtem, fotografovaný při rekvizici v roce 1916. Sběrka fotografií Muzea hl. m. Prahy
- Obr. 102. Dva menší zvony z kostela sv. Tomáše při rekvizici roku 1916. Sběrka fotografií Muzea hl. m. Prahy
- Obr. 103. Zvon z kostela Nejsvětější Trojice v Podskalí, přelitý roku 1875 Josefem Diepoldtem. Pohled zepředu a zezadu. Sběrka fotografií Muzea hl. m. Prahy
- Obr. 104. Brikcího zvon z roku 1559 při rekvizici v I. světové válce. Foto z archivu Libora Ernesta
- Obr. 105A. Ornamentální výzdoba zvonu F. A. Francka z roku 1769 u Sv. Václava na Proseku (frotáž)
- Obr. 105B. Jeden z nápisů na zvonu z roku 1769 u Sv. Václava na Proseku (frotáž)
- Obr. 106. Samassovy zvony z kostela sv. Václava na Smíchově, rozbité při rekvizici v I. světové válce. Foto z archivu Libora Ernesta
- Obr. 107. Reliéf sv. Jakuba na zvonu z roku 1493 v kostele sv. Václava na Smíchově (frotáž)
- Obr. 108. Zvony kostela sv. Václava ve Vršovicích rekvirované v II. světové válce, fotografované na ústředním shromaždišti v Praze na Maninách
- Obr. 109. Výzdoba Brikcího zvonu z roku 1574 u Sv. Vavřince v Jinonicích. Foto Radek Lunga
- Obr. 110A. Zvon „Zikmund“ z roku 1549 od Tomáše Jaroše v chrámu sv. Víta – východní strana. Foto Petr Vácha
- Obr. 110B. Zvon „Zikmund“ z roku 1549 – severní strana. Foto Petr Vácha
- Obr. 110C. Zvon „Zikmund“ z roku 1549. Pořizování sádrových odlitků reliéfů a dokumentační práce z důvodu obav před rekvizicí v I. světové válce. Sběrka fotografií Muzea hl. m. Prahy
- Obr. 111A. Zvon „Václav“ z roku 1542 od mistrů Ondřeje a Matěje v chrámu sv. Víta. Foto Ladislav Neubert

- Obr. 111B. Nápis a výzdoba horní části svatovítského zvonu „Václav“ z roku 1542. Foto Petr Vácha
- Obr. 112. Zvon „Jan Křtitel“ z roku 1546 od mistra Stanislava v chrámu sv. Víta. Foto Ladislav Neubert
- Obr. 113. Svatovítský zvon přelítý roku 1891 Josefem Diepoldtem, fotografovaný před rekvizicí v roce 1916. Sbírka fotografií Muzea hl. m. Prahy
- Obr. 114. Zvon z roku 1602 od Martina Hillgera v chrámu sv. Víta. Foto Petr Vácha
- Obr. 115. Velký hodinový cimbál z roku 1552 od Tomáše Jaroše v dolní lucerně věže chrámu sv. Víta. Foto Petr Vácha
- Obr. 116. Hodinový cimbál z roku 1735 od Zachariáše Dietricha v dolní lucerně věže chrámu sv. Víta. Foto Petr Vácha
- Obr. 117A. Zvon „Vojtěch“ z roku 1540 od mistra Ondřeje zavěšený ve zvonici u kostela sv. Vojtěcha. Foto Ladislav Neubert
- Obr. 117B. Detail koruny a nápisu (C) na svatovojtěšském zvonu z roku 1540. Foto Radek Lunga
- Obr. 118A. Zvon „Ludmila“ z roku 1545 od Stanislava Klatovského zavěšený ve zvonici u kostela sv. Vojtěcha. Foto Ladislav Neubert
- Obr. 118B. Detail koruny na svatovojtěšském zvonu z roku 1545. Foto Radek Lunga
- Obr. 118C. Nápis raně humanistickou kapitálou na svatovojtěšském zvonu z roku 1545 (frotáž)
- Obr. 119. Zvon z kostela Všech svatých na Pražském hradě, přelítý roku 1824 Karlem Bellmannem. Pohled zepředu a zezadu. Foto z archivu Libora Ernesta